

Rózsafi János:
A debreceni 3-as honvédek tragédiája a Kárpátokban

A Nagy Háború kezdetétől hősiessen helytálló debreceni 3. honvéd gyalogezred 1915-ben kétszer került olyan helyzetbe, hogy nagy veszteségei miatt szinte teljesen felmorzsolódott, és ezt követően újjá kellett alakítani. Mindkét esetben olyan zavaros helyzetben következett be a tragédia, hogy csak nagyon aprólékos kutatómunka után lehet az eseményeket követni, megismerni.

A dolgozat a Beszkidek Kárpátokban, a Duklai hágó környékén, és az attól délre eső területen lezajlott súlyos harcokat, a nagy erővel támadó orosz csapatok nyomása miatt visszavonulásra kényszerülő magyar alakulatok napjait követi.

Igyekszik választ keresni arra, hogy milyen események történtek a debreceni ezred tragédiáját megelőző napokban, és vajon ezek is hozzájárultak-e ahhoz, hogy valóban elkerülhetetlen legyen a tragédia bekövetkezése 1915. február 4-ről 5-re virradó éjszaka.

Követve, és részben bemutatva a magyar királyi 20. honvéd gyaloghadosztály¹ súlyos veszteségekkel járó visszavonulását, elérkezünk ahhoz a végzetes naphoz, amely drámai fordulat a „hármások” hadiútjában. Mivel az ezred is ennek a hadosztálynak a kötelékébe tartozott, minden esemény az ő sorsukat is formálta, meghatározta.

Mindez történt az Olyka és a Laborca folyók által határolt, erdőkkel borított, vízmosásokkal szabdalts magaslatoikon. E magaslatoikat a völgyekben megbúvó Havaj – Kispalina² – Rokitóc³ – Laborcerév⁴ – Roskócz⁵ és Hegyesbisztra⁶ községek határolják.

1915. január utolsó napjai

Nehéz és veszteséges harcok után 1914. december 12-én az orosz front, az akkor északinak nevezett hadszíntér déli szárnyán újra támadásba lendült az orosz 8. hadsereg. Az osztrák–magyar 3. hadsereg⁷ a kezdeti sikeres ellenállás után visszavonult a Kárpátokba. A frontvonal pillanatnyi megmerevedésekor az osztrák–magyar hadsereg-főparancsnokság azt tervezte, hogy az orosz haderőt állandó támadásokkal felmorzsolja, s a przemysli erődrendszert felmenti.⁸

---

¹ A nagyváradi székhelyű magyar királyi 20. honvéd gyaloghadosztály békehadrendben a 39. honvéd gyalogdandárból és a 40. honvéd gyalogdandárból állt. A 39. honvéd gyalogdandár a debreceni 3. és nagyváradi 4. honvéd gyalogezredekéből, míg a 40. gyalogdandár a szatmári 12. és a dési 32. honvéd gyalogezredekéből. Az 1914. július 25-én elrendelt részleges mozgósítás a 40. honvéd gyalogdandárt nem érintette. Az utóbbi pótlására ezért az eredetileg 41. honvéd gyaloghadosztály kötelékébe tartozó 81. honvéd gyalogdandár került, melybe a budapesti 1. és székesfehérvári 17. honvéd gyalogezredek tartoztak.

² Ma: Malá Polana, Szlovákia

³ Ma: Rokytovce, Szlovákia

⁴ Ma: Krásny Brod, Szlovákia

⁵ Ma: Roškovce, Szlovákia

⁶ Ma: Bystrá, Szlovákia

⁷ A hadsereg parancsnoka: Svetozár Boroevic tábornok

⁸ A przemysli erődrendszert először 1914. szeptember 26-án zárta körül az orosz 3. hadsereg. Felszabadulására október 12-én került sor. 1914. november 2-án az orosz 11. hadsereg (parancsnok: Szelivanov gyalogsági tábornok) ismét körülzárta a várat.

József főherceg⁹, a temesvári VII. hadtest parancsnokának naplójában¹⁰ olvasható, hogy a hadtestébe tartozó magyar királyi 20. honvéd gyaloghadosztály számára 1915. január 22-én milyen támadási parancsot adott ki: „*Sztropkóra visszatérve előkészítjük a támadási parancsot. 20. honvédhadosztály a Czeremcha-nyerget¹¹, Kamien 863¹²-at foglalja el. A 3. hadsereg Czeremcha-Mezőlaborctól¹³ keletre levő része támadásba megy át, az ettől nyugatra levő része, amennyire lehet, lövegtűzzel támogatja ezt, esetleg később csatlakozik hozzája.*” Az 1915. január 23-án indított támadást, a Nagy Háború legnagyobb hegyi és téli hadjáratát, az ilyen harcra felkészületlen és aránylag gyenge csapatokkal indították meg, ezért az hamar megakadt. A mély hóban, -20 fokos hidegben, a szabad ég alatti éjjelezésben kimerült csapatok katonáinak százai fagytak meg azokban a napokban. E kritikus helyzetben indult meg az orosz ellentámadás.¹⁴ Az ellenséges csapatok a Duklai-szoroson át újra betörték a történelmi Magyarország területére.

Igen nehéz helyzetbe került a 20. honvéd gyaloghadosztálynak Laborcfőtől¹⁵ északra védekező három honvédezrede: a budapesti 1., a debreceni 3., nagyváradai 4. honvéd gyalogezred.¹⁶ Ugyanis a jobbszárnyukhoz kapcsolódó 2. hadosztály¹⁷ január 28-án súlyos veszteségei miatt megkezdte visszavonulását, ezért több esetben a jobbszárny a „levegőben lógott”.¹⁸ Ennek megszüntetése érdekében Nagy tábornok¹⁹, a 20. honvéd hadosztály parancsnoka arra kényszerült, hogy a Czeremcha műúttól keletre levő csoportját visszarendelje a 2. hadosztály magasságáig. A további visszavonulást megtiltva a 3. hadsereg parancsnoksága január 29-én elrendelte, hogy a csapatok tartsanak ki! Az egész nap újra és újra kezdődő orosz tömegtámadások miatt igen nagyok voltak a magyar ezredek veszteségei.²⁰ Mégis kitartottak a honvédek: a január 30-án a 20. honvéd hadosztályt ért orosz támadások véresen összeomlottak szívós ellenállásukon. A sűrű hóesésben, és az éjszakai fagyokban kimerült katonák utolsó erejükkel igyekeztek helyt állni.

---

⁹ József Ágost főherceg (Alcsút, 1872. augusztus 9. – Rain bei Straubing, Németország, 1962. július 6.) 1914. november 1-től a Duklai-szorost védő VII. hadtest parancsnoka.

¹⁰ József főherceg tábornagy: A világháború, amilyenek én láttam I. kötet (Budapest, 1928) 374. oldal

¹¹ A névadó Czeremcha község (Lengyelország) ma már nem létezik. A harcok során teljesen elpusztult és nem építették újjá. Templomának helyén egy emlékkereszt és tájékoztató tábla található. Az egykori település megközelítése ma: a szlovákiai Nagycsertészt (ma: Čertižné) elhagyva, a lengyelországi Jašliska felé indulva rövidesen átlépjük a határt. Tovább haladva érjük el az egykori Czeremcha területét.

¹² A dolgozatban a harcok során használt magaslati neveket és meghatározott magasságukat használtam fel. A mai térképeken változások találhatók a megnevezések és a magasságok esetében is.

¹³ Ma: Medzilaborce, Szlovákia

¹⁴ József főherceg id. művének 385. oldalán január 25-én már a következőt jegyezte fel: „*Hadtestem feladata: az ellenség előtörését a duklai műúton és Kamien 863. magaslat felől feltartóztatni.*”

¹⁵ Ma: Habura, Szlovákia

¹⁶ A 20. honvéd hadosztály negyedik ezrede, a székesfehérvári 17. honvéd gyalogezred ekkor már nem tartozott a hadosztály kötelékébe. Mint a VII. hadtest tartalékát, a 17. „közös” hadosztály jobbszárnya mögé vonták vissza.

¹⁷ A császári és királyi 2. hadosztály a przemysli X. hadtestbe tartozott. Parancsnok: Karl Edler von Langer tábornok. Gyalogsági ezredek: 3. gyalogdandár: 40. gyalogezred, 4. gyalogdandár: 89. és 90. gyalogezred.

¹⁸ Ez azért következett be, mert a 2. hadosztály visszavonulása miatt a magyar jobbszárnyak megszakadt velük a kapcsolata. Több esetben előfordult, hogy egy adott magaslatot megszálló magyar ezred azt vette észre, hogy tőle jobbra már orosz csapatok nyomulnak előre. Minden ilyen esetben fent állt számukra az átkarolás veszélye.

¹⁹ Nagy Pál tábornok (Sajósenye, 1864. szeptember 10. – Budapest, 1927. február 10.) 1915. januárjától 1915. június közepéig a magyar királyi 20. honvéd gyaloghadosztály parancsnoka volt.

²⁰ József főherceg id. művének 397. oldalán a következőt jegyezte fel: „*Egész nap ismétlődnek az oroszoknak bámulatos következetességgel és eréllyel végrehajtott, rémséges véráldozatokba kerülő támadásai.*”

Január 31-én 5 óra 45 perckor az ellenség Kisgombásnál²¹ és Peszternyénél²² áttörte az 1. lovashadosztály vékony ellenállási vonalát, ezért a hadosztálynak Nagytavas²³ és Felsőladács²⁴ vonalába kellett visszavonulnia.

1915. február első napjai

József főherceg hadtestparancsnoknak attól kellett tartania, hogy az ellenség véglegesen áttöri hadtestének közepét. Ezért hadosztályait visszavonta, így a 20. honvéd hadosztályt is. Nagy tábornok azt a parancsot kapta, hogy ezredei Laborcfő – Mikó²⁵ vonaláig vonuljanak vissza. A csapatok ellenséges behatás nélkül lettek visszavonva addigi állásaikból. Egyedül Kratochvil Károly²⁶ alezredes csoportját érte támadás, de az oroszokat visszaverték. A számukra kijelölt védelmi szakaszokba beérkezett 1., 3. és 4. honvéd gyalogezred igyekezett a legelőnyösebb állásokat felvenni, de a nagy hó és a hideg miatt igen nehéz volt a védővonal kiépítését megkezdeni.

Január 31-én a debreceni 3. honvéd gyalogezred Laborcfőt²⁷ és az attól nyugatra fekvő magaslatot, a 4. ezred pedig balszárnyához kapcsolódva a Mikótól keletre húzódó magaslatokat szállta meg. Két zászlóaljuk volt az első vonalban, egy pedig tartalékban Mikón.²⁸ A budapesti 1-es honvédek is ideiglenesen Mikóba vonták vissza, mint tartalék. A 4-es honvédek védővonaluk megerősítésén egy árkász század, egy munkásosztag és az ezred saját utász osztaga, és a tartalékban levő zászlóalj századai dolgoztak. Mindkét ezred védővonalára előtt főőrsök láncolata figyelte az ellenséget, amelyek telefonösszeköttetésben voltak az ezredparancsnoksággal. Február 1-én 02 óra 20 perckor Mikóra érkezett a hadosztály-parancsnokság is.

---

²¹ Ma: Gribov, Szlovákia

²² Ma: Pstrina, Szlovákia

²³ Ma: Velké Staškovce, Szlovákia

²⁴ Ma: Vyšná Vladiča, Szlovákia

²⁵ Ma: Miková, Szlovákia

²⁶ Kratochvil Károly, szentkereszthegyi (Brünn, 1869. december 13. – Budapest, 1946. szeptember 19.) hivatásos katona, eredetileg gyalogostiszt, későbbi altábornagy

²⁷ Ma: Habura, Szlovákia

²⁸ HL II. 166. 7. doboz, m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály iratai

A magyar királyi 20. honvéd gyaloghadosztály általános helyzete 1915. február 1-én

Február 1-én a 3-as honvédek újabb parancsot kaptak: vonják ki a tartalék századukat is Laborcfsőből, és vonuljanak új állásba. Ez a reggeli órákban megtörtént, és a községtől nyugatra fekvő Serednci Hora 489-as magaslaton megkezdték főőrösből álló védővonaluk kiépítését. Laborcfső közelében, a magaslat lejtőjén egy, a községet figyelő főőrsöt állítottak fel. Ők jelentették, hogy a községbe már délelőtt 10 óra 10 perckor több ellenséges zászlóalj vonult be.

Nagy tábornok azonnal utasította Pohl ezredest²⁹, a hadosztály tüzérségének parancsnokát, hogy kezdjék meg a falu lövetését. Nem volt hatásos a tüzcsapás, mert az ellenség a községet elhagyva a főőr felé nyomult előre. Két-három orosz gyalogsági század délelőtt 11 órakor arcban és oldalban megtámadta a debrecenieket. A kis létszámú őrs hiába kért segítséget, csak a következő parancs érkezett: „Kitartani!”³⁰

Szívós ellenállással sikerült visszaverni az orosz támadást. Az ellenség nem vonult teljesen vissza, hanem a magyar főőrrel szemben osztagokat hagyott vissza. Délután négy órakor a beérkezett orosz tüzérség már a debreceni ezred védelmi vonalának jobbszárnyát lőtte. Perneckzy tábornoknak³¹, a 81. honvéd dandár parancsnokának úgy kellett megosztani a rendelkezésére álló erőket, hogy a budapesti 1-es honvédek továbbra is tartalékban maradjanak. Ezért a nagyváradi 4-es honvédek kilenc századát Mikótól északra félkör alakban

²⁹ A hadosztály tüzérsége a magyar királyi 8. honvéd ágyús ezred volt. Létszáma: ezredtörzs: 31 fő, I. osztálya (két üteg) 349 fő, II. osztálya (két üteg) 310 fő. Parancsnoka: Pohl Albert ezredes

³⁰ HL II. 166. 7. doboz, m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály iratai

³¹ A 81. honvéd dandárba tartozott a budapesti 1. és a székesfehérvári 17. honvéd gyalogezred. Parancsnok: Perneckzy Jenő tábornok. Ezekben a napokban, mint csoportparancsnok felelt a 20. honvéd hadosztály keleti védelmi szakaszáért.

helyeztette el a 679-es magaslatnál. Jobbszárnyukkal a 3. ezredhez csatlakoztak, balszárnyukkal déli irányba kanyarodva Felsőladács községig értek el.

A Laborc-főt megszálló 2-3 orosz zászlóalj járőrei délután öt órakor ismét megközelítették a 3-as honvédeknek a község irányába felállított főőrsét, de azok puskatűzzel ismét elűzték őket. A 20. honvéd hadosztály ezredeinek harcoló létszáma február 1-én a következő volt: budapesti 1-esek: 590 puska és 8 db géppuska; debreceni 3-asok: 646 puska és 2 db géppuska; nagyváradai 4-esek: 750 puska és 2 db géppuska.³²

Intézkedések a súlyos helyzetben

Súlyos nyomás nehezedett a VII. hadtestre, így a 20. hadosztály jobb- és balszárnyára is. Várható volt, hogy az orosz 12. és 13. hadosztály (kb. 5-6 ezred) a duklai műúttól letérve Havaj³³ és Nagybukóc³⁴ irányába fog támadni. Közben a hadtest jobbszárnyán a (20. honvéd gyaloghadosztályhoz kapcsolódó) 2. hadtest menekülésszerű visszavonulásban volt a Laborca völgyében. Ezért február 2-án a debreceni 3-as honvédek jobbszárnya ismét a „levegőben lógott”, nem csatlakozott senkihez sem.

Reggel 7 órakor Nagy tábornok a következő parancsot adta Pernecky tábornoknak: *„A Lenztat 2 visszavonása következtében Draskóczy alezredes³⁵ jobb szárnyát a Vrsok magaslat felé vonja vissza³⁶, akként, hogy esetleg bekövetkező visszavonulását a Laborc-fő – Mikó-i hegyi úton a hadosztály kötelékében eszközölhesse. Draskóczy alezredes minden nélkülözhető vonatát Laborcra tolja vissza, a hadosztály egyesített vonata szintén Laborcra megy.”³⁷*

A fél óra múlva kiadott újabb parancs³⁸ már meghatározta azt az új védővonalat, amelyet a balszárnyhoz csatlakozó 1. lovashadosztály (esetleges újabb) visszavonulása estén kell felvenni: Vrsok 515 magaslat – 491 magaslat – Mikó északi kijárata – Zdjár – Kispolány³⁹ „K” betűje. Nagy tábornok kiemelte: *„A hadosztály feladatát – Mezőlaborcot fedezni – tovább folytatja.”*

Délelőtt 8 órakor utasították a löszertelep parancsnokát, hogy a Jobbos⁴⁰ – Variháza⁴¹ – Havaj vonalon többé vonatok (utánszállítás) nem irányíthatók. Fel kellett készülni, hogy egy ellenséges áttörés miatt ne kerüljön veszélybe az utánpótlás, és elkerülendő legyen a nehezen járható utakon a torlódás. Minden útvonalat a csapatok mozgatására kellett szabadon hagyni.

---

³²HL II. 166. 7. doboz, m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály iratai

³³Ma: Havaj, Szlovákia

³⁴Ma: Velké Bukovce, Szlovákia

³⁵draskóczy és dolinai Draskóczy István alezredes (1869. április 30. Losonc – 1941. szeptember 29. Losonc) A debreceni ezred ezredparancsnoka, nyujtói Jancsó Árpád alezredes 1914. november 21-én halt hősi halált, amikor fedezékébe gránát csapódott. Ezután vette át az ezred vezetését Draskóczy alezredes, aki addig a magyar királyi 103. népfelkelő gyalogdandár parancsnoka volt.

³⁶Ennek a parancsnak vétele után vonult az ezred a Laborc völgyét nyugatról kísérő Kamjana (ma: Kamenná) hegyhátra.

³⁷HL. II. 166. 7. doboz, m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály iratai, Op. Nr. 372/3

³⁸Uo. Op. Nr. 372/4

³⁹Ma: Malá Polana, Szlovákia

⁴⁰Ma: Pravrovce, Szlovákia

⁴¹Ma: Varechovce, Szlovákia

Ez a szándék azért is nagyon fontos volt, mert a 3. hadsereg tartalékából a VII. hadtest két ezredet⁴² kapott, amelyeket József főherceg a 20. honvéd hadosztálynak rendelt alá.⁴³

Az alárendelésnek az volt a feltétele, hogy a két gyalogezred február 3-án reggel Havajon át, nyugat felé oldalazó támadást kezdjen az orosz erők ellen⁴⁴. Ez még csak terv volt, mert február 2-án délelőtt még mindig a visszavonási parancsokat adták ki. A Mikónál levő taracküteget és a Mikó – Laborcő közötti ágyús üteg szakaszt is hátrább vonatták vissza. A Rokitócnál⁴⁵ levő ütegeket utasították, hogy Laborcőrtől⁴⁶ északra és nyugatra vonuljanak állásba.

Pohl ezredest utasították, hogy az 503-as magaslatot, továbbá az attól északkeletre levő 564-es magaslatot és még tovább keletre fekvő – Laborcőre vezető – utakat vegye erősen tűz alá⁴⁷. A hadosztály-parancsnokság ekkor már Kispolányba⁴⁸ települt.

A február 2-ről 3-ra virradó éjjelen 01 óra 30 perckor egy orosz ezred Nagycsertész felől megtámadta a debreceni 3. honvéd gyalogezredet, egy másik ezred Mikóra tört be. A nagy erővel végrehajtott erélyes orosz támadásnak szívósan ellenállt az ezred, de a védővonalat mégis vissza kellett venni a Boró⁴⁹ – 687-es magaslat – 551-es magaslat vonalába. Tulajdonképpen a Rokitóc előtti, északi magaslatokat kellett megszállni, új védővonalat foglalni. A hadosztály parancsnoksága azonnal védőállásba rendelte a budapesti 1-es honvédeket is, akik a 4-es honvédek balszárnyához csatlakozva a Rokitóctól északra vezető út melletti 551 – 455 – 515-ös magaslatokat szállták meg.

Rokitóc előterében

Február 3-án reggel 6 órakor a nagyváradi 4. honvéd gyalogezred állományába tartozó Szabó főhadnagy Boróból a következő jelentést küldte a 20. hadosztály parancsnokságnak: „A 3. honvéd gyalogezred Draskóczy alezredes úr által visszaküldött telefon osztaggal Boró előtt találkozáva azon felvilágosítást nyertem, hogy az ezred a Mikóra előnyomuló ellenség által meg lett támadva, és hogy az ezred visszavonult a 687-es magaslat felé. Az alezredes úrral a személyes értesülést felveszem, és egyben a dandár parancsnokság parancsát is közvetítem, mely szerint az ezred Boró és 687 magaslat között vesz állást.”⁵⁰

Délelőtt 9.30-kor a 3. gyalogezreddel közvetlen összeköttetés még nem volt, csak egy jelentés alapján tudta a dandárparancsnokság, hogy az ezred az elrendelt vonalba vonult. A kisebb kiterjedésű védőszakaszban álló 3. honvéd gyalogezred parancsnoka, Draskóczy alezredes először déli 12 óra után tudott telefonon jelenteni a hadosztály parancsnokságának. A gyorsan változó helyzetről adott tájékoztatást:

---

⁴² A két ezred a következő volt: császári és királyi 81. gyalogezred (Iglau). Az ezrednek három zászlóalja volt, és 2.034 fős puskás létszáma + 4 db géppuska. A másik ezred a császári és királyi 88. gyalogezred, Beraun. Szintén három zászlóaljból állt, 2.637 fős puskás állománnyal és 6 db géppuskával.

⁴³ HL II. 166. 7. doboz, m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály iratai, Op. Nr. 776/11

⁴⁴ Uo. Op. Nr. 372/29

⁴⁵ Ma: Rokytovce, Szlovákia

⁴⁶ Ma: Krásny Brod, Szlovákia

⁴⁷ HL II. 166. 7. doboz, m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály iratai, Op. Nr. 372/10

⁴⁸ Ma: Malá Polana, Szlovákia

⁴⁹ Ma Borov, Szlovákia

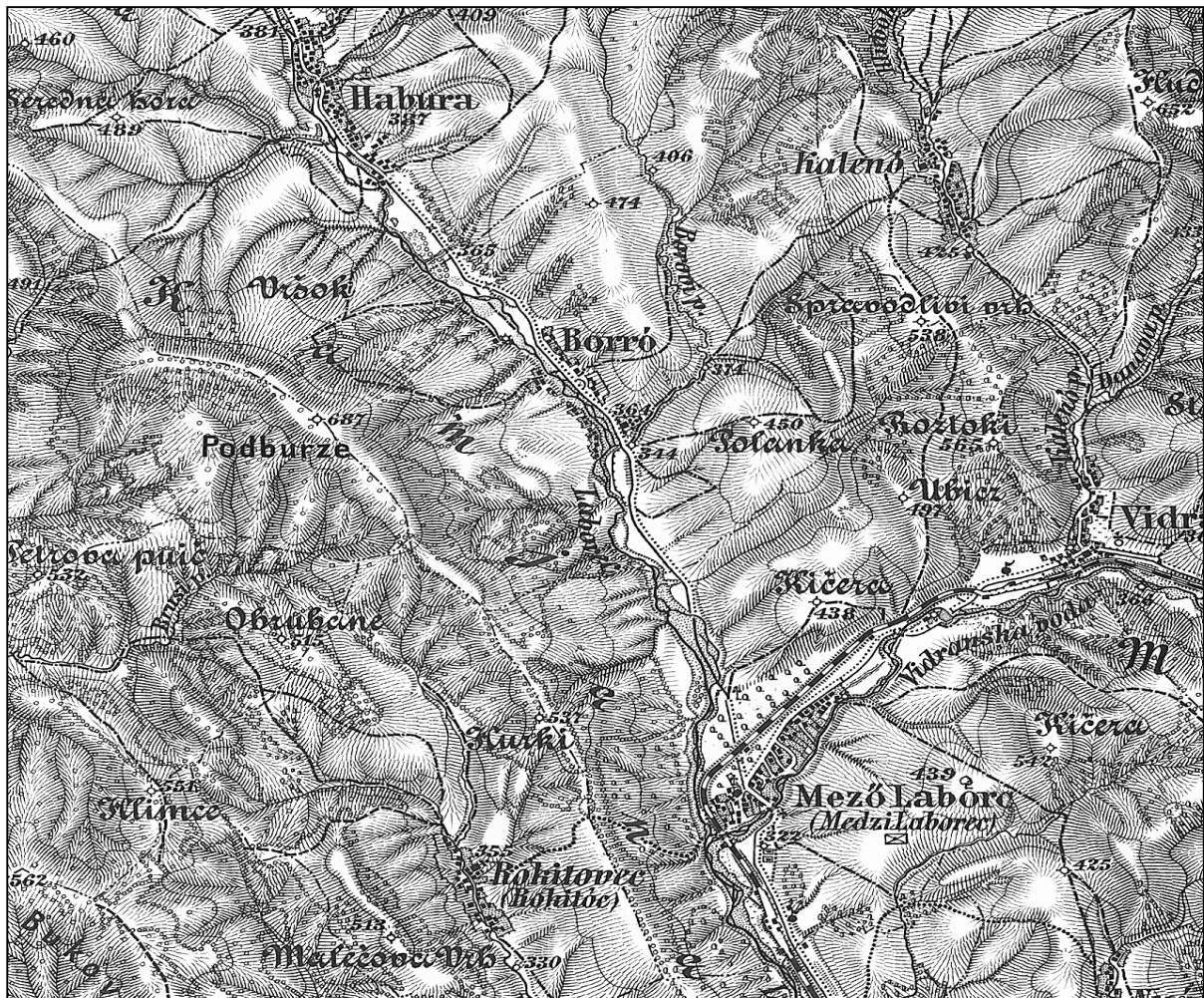
⁵⁰ Uo. Op. Nr. 373/11a

„A 3. honvéd gyalogezred 54. számú jelentése, Podburze 687-es magaslat. 1915. február 3-án délután 12 óra 55 perckor jelentem, hogy a kiutalt állásban kitarva észleltem, hogy a 2. hadosztály visszavonult s a 4. gyalogezrednek a 491 magaslati pontra rendelt század már délután 9-kor állásából elment, a 4. ezred segítségére küldött fél századdal, mely akkor visszavetett, hátamat Mikó felé biztosítottam. Ezen állásban 6.30-kor délelőtt láttam, hogy Nagyderencs felől erős ellenséges oszlopok nyomulnak Mikó felé, 7-kor egy ellenséges zászlóalj Mikóra leereszkedett és ezt a magaslatat rajvonaltban még egy zászlóalj követte.

Ugyanakkor a 628-as magaslati pont irányából az erdő szegélyétől egy ellenséges zászlóalj tört előre az 515-ös magaslati pont felé. Első vonalait megállítva, hogy kézre kerítsenek, elrendeltem a visszavonulást.

Délután 12.05 perckor a ITD-től Podburze 687 magaslati ponttól délre a magaslaton álló 90. gyalogezred zászlóalja útján azon parancsot kaptam, hogy a zászlóalj balszárnyát meghosszabbítva a Podburze 687 magaslati pontot szálljam meg, mire visszameneteltem s két századdal a magaslatot megszállottam.

Három századdal tartalékban állok. További parancsot kérek.”⁵¹

A Podburze magaslat és környéke

⁵¹ A jelentést a 20. honvéd hadosztály vezérkari főnöke, Thótt Gábor vezérkari alezredes „láttamozta”.
Op. Nr. 373/26

Nehéz helyzetben volt a 3. ezred, mert a Podburze magaslat szakadékokkal és mély vízmosásokkal szabdalt, erdővel borított oldalai áttekinthetetlenek voltak. Mivel a Podburze magaslat északi részéből már egy ellenséges zászlóalj tört déli irányba az 515-ös magaslat felé, nem lehetett tudni, hogy ez a zászlóalj hol foglal majd állást. Különösen akkor vált ismeretlenné előttük a helyzet, amikor az ezred visszavonult déli irányba⁵², és ez idő alatt semmit sem tudott arról, hogy mi történik a 687-es magaslaton és környékén. Mivel a visszavonult ezred parancsot kapott, hogy ismét menjen vissza a Podburze magaslatra, már nem volt lehetősége, hogy az összeköttetést felvegye a 4. honvéd gyalogezreddel. Három százada harcelőrsőkkel biztosítva foglalt állást, három századát tartalékba vonta vissza.

Nagy tábornok február 3-án délután 5 órakor utasította Pernecky tábornokot, hogy *„Draskóczy alezredes csoportjáról alapos tájékozódás szerezendő, s amennyiben Tábornok úr szükségesnek tartja a rendelkezésre álló csoporttartalékból egy századdal megerősítendő.”*⁵³

Délután 5.30-kor a hadosztály parancsnokság a következő parancsot adta ki a 81. dandár parancsnokságának: *„...a Draskóczy csoport megerősítésére a csapatok az állások előtt megfigyelőket állítsanak ki. Támadás esetén az ellenséget 100 lépésre várják be, és jól célzott tűzzel vessék vissza.”*

Az ezred már nem tudott állást foglalni a Podburze magaslaton, hanem csak az 515-ös magaslattól keletre húzódó magaslatokat tudta megszállni. A 2. hadosztály egyre gyengülő ellenállása, és a Laborca völgyében előnyomuló ellenséges egységek miatt a jobbszárnyat vissza kellett kanyarítani a magaslatra. Ezt délután 7.45-kor jelentették Pernecky tábornoknak. Jelentésüket a dandárparancsnokság továbbította a hadosztály-parancsnokságra: *„A 3. ezred jelenti, rajvonala előtt északra a gerincen kb. egy ezred beássa magát.”*⁵⁴

A február 4-i súlyos helyzet

A február 3-ról 4-re virradó éjszaka után reggel 5.45-kor a balszárnyon álló budapesti 1. honvéd gyalogezred a következőt jelentette a 81. dandár parancsnokságának: *„Az éj folyamán semmi esemény nem történt, a helyzet változatlan. Remetey főhadnagy jelentette, hogy tőle jobbra a 3. ezrednél egy járőrt visszavetettek. A 3-4. ezredről a küldöncök még nem érkeztek vissza, akik a helyzetjelentésért küldettek ki. Telefon összeköttetés megszakadva a 3. és 4. ezreddel.”*⁵⁵

Délelőtt 11-kor a 20. honvéd gyaloghadosztály parancsnoksága elrendelte, hogy az 1., 3. és 4. gyalogezred a Havaj és Kispolány ellen tervezett támadás előtt derítsék fel az ellenséges viszonyokat. A 3. gyalogezred azt a feladatot kapta, hogy Podburze 687-es magaslaton keresztül Mikó északi kijárata felé végezzen felderítést⁵⁶.

Délután 1.45-kor ellenséges támadás kezdődött a 3. ezred ellen. A 81. dandár tartalékát (két századot) azonnal a 3. ezred jobbszárnya mögé rendelték.⁵⁷ A támadást sikerült a debreceni

---

⁵² A zavaros helyzetben erről nem tudták értesíteni a dandár- és hadosztály-parancsnokságot.

⁵³ HL II. 166. 7. doboz, m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály iratai, Op. Nr. 373/12

⁵⁴ HL II. 166. 7. doboz, m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály iratai Op. Nr. 373/30

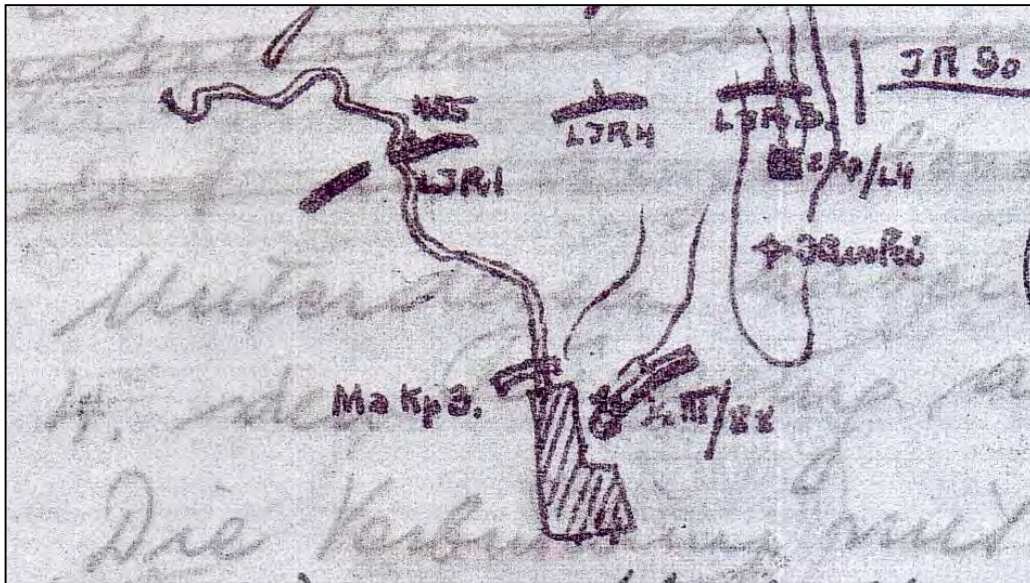
⁵⁵ Uo. Op. Nr. 374/2

⁵⁶ Felmerül a kérdés: a hadosztály parancsnoksága nem volt tisztában azzal, hogy a 687-es magaslat már orosz kézen van?

⁵⁷ A két század Gecző és Hofmeister századosok vezetésével érkeztek meg a számukra kijelölt helyre. Február 5-re virradóra ezt a két századot is bekerítette és felszámolta az orosz túlerő. Gecző Aladár százados

ezrednek visszaverni, de délután 2 óra 55 perckor újra előretörték az orosz századok. A 81. dandár parancsnoksága jelentette a 3-as honvédek állása ellen „arcban” megindult támadást (kb. másfél zászlóalj erővel), amely a honvédek hősi ellenállásán ismét megakadt.

Vázlat az 1915. február 4-ről 5-re virradó éjszakai helyzetről

Közben az ellenség nyugati és keleti irányban jelentős erőket tolt el a 3-asok szárnyainak megtámadására. A honvéd tüzérség tűzcsapásait a Podburze magaslatra és a Havaj – Kispolány út ellen irányította.⁵⁸

Az orosz gyalogság a szétbontakozás után nagy erővel tovább folytatta a támadást a debreceni honvéd gyalogezred ellen. Délután 4.30-kor a 81. dandár a következőt jelentette Nagy tábornoknak: „A 4. ezrednél a helyzet változatlan, járőrjelentése még nincs meg. A 3. ezreddel szemben délután 4-kor 600 lépésre a gerincen kb. másfél zászlóaljnál harchoz fejlődve nagyobb ellenséges erők – járőrök egybehangzó jelentése szerint – a Laborcza völgyből saját visszakanyarított jobb szárny ellen előnyomulóban. 4,20-kor erős harci zaj a 3. ezredtől jobbra és hátra.⁵⁹ A 3. ezred a 90. ezred bal szárnyával – mely állásaitól jobbra és hátra van – összeköttetés küldönc vonallal helyreállítva. Saját tüzérség a Podburzét, Kispolányt és attól nyugatra és északra eső útszakaszt lövi igen jó eredménnyel.”⁶⁰

Este 9 órakor a 20. honvéd hadosztály parancsnoksága Szukóra⁶¹ lovagolt, és egy óra múlva a következő intézkedést adta ki: „A 2. hadosztály a Kurki 537-es magaslat – Mezőlaborc – 439-es magaslat vonalba való visszavonása következtében az 1., 3. és 4. ezredek a Kurki – Malecsny Vrsk vonalába való visszavonását elhatározza, és erre vonatkozóan intézkedik.”⁶² A parancsot azért adták ki, mert az éjszaka folyamán kritikussá vált a 20. honvéd hadosztály

---

elkeseredésében, hogy fogságba esett, megmérgezte magát. Négyes honvédek fegyverben emlékalbum, Kiadta: Makkay Pál, Békéscsaba, 1934

⁵⁸ Uo. Op. Nr. 374/17

⁵⁹ Uo. Op. Nr. 377/9 Butyka századossal, aki a 3/II. zászlóalj parancsnoka volt, 1915. február 7-én jegyzőkönyvet vettek fel arról, hogy mit tud a 3. ezred megsemmisüléséről. Butyka százados ekkor elmondta, hogy az ezred a harcok során kb. 350 foglyot ejtett (más jelentés szerint 200 főt), és két géppuskát zsákmányolt.

⁶⁰ Uo. Op. Nr. 374/20

⁶¹ Ma: Sukov, Szlovákia

⁶² HL II. 166. 7. doboz, m. kir. 20. honvéd gyalog hadosztály iratai Op. Nr. 374/28

jobbszárnyához kapcsolódó 2. hadosztály helyzete. Az oroszok áttörték a hadosztály balszárnyát, és azonnali intézkedést követelt a helyzet, mert a 20. hadosztály jobbszárnya a „levegőben lógott”. Újra fennállt az átkarolás veszélye.

Február 5.: a teljes bizonytalanság

Február 5-én reggel 3 óra 15 perckor Nagy tábornok telefonon a következő parancsot adta ki Perneczky tábornoknak: *„Az ellenség a 2. hadosztály bal szárnyát áttörte. A 2. hadosztály visszavonul és Nyajó – Kamen vonalában vesz állást. Perneczky tábornok csoportja tehát a 2. hadosztállyal összeköttetésben visszavonul és megszállja a Rokitócz – Laborcrévi utat, a 464-es magaslaton át a 481-es magaslatig bezárólag. Az összes vonatok (ütközet vonat) azonnal Laborcrév – Szukón át Felsőcsebélyre irányítandók. Tüzérség a Laborcrévtől délnyugatra levő hegyhátra irányíttatnak. Egyebekben a már kiadott parancsom mérvadó. Óránként helyzetjelentés küldendő.”*⁶³

Reggel 7 órára elkészült a hadosztály létszámjelentése, amely a következő volt: 1. honvéd gyalogezred: 632 puska és 6 géppuska; 3. honvéd gyalogezred: még harcol; 4. honvéd gyalogezred: 500 puska és 1 géppuska; IR 88: 2600 puska és 6 géppuska; IR 81: 2000 puska és 4 géppuska.⁶⁴ A 3. gyalogezreddel kapcsolatos hiányos információk miatt, mint harcban álló ezrednek, nem adták meg a létszámát.

Reggel 7 órakor a beérkezett jelentések alapján már biztos volt, hogy a hadosztály jobbszárnyán álló ezreddel nagy baj történt. Nagy tábornok utasította Perneczky tábornokot, hogy Hegyesbisztrától keletre a 81/II., nyugatra pedig a 81/I. zászlóalj azonnal vonuljon állásba. A két zászlóalj azt a feladatot kapta, hogy a Perneczky csoport visszavonulását biztosítsák. Ugyanis megkezdődött a csoport nyugati irányú eltolódása, amelynek az volt a célja, hogy a megmaradt erő Variháza⁶⁵ – Jobbos⁶⁶ – Homonnaolyka⁶⁷ vonalon gyülekezzen. Nagy tábornok a parancsban még kifejtette: *„A 20-ik hadosztály ezen eltolódása csak azon esetben kerül végrehajtásra, ha Lentzatze 2 további visszavonulása folytán is szükségessé válik. Ez esetben Lentzatze 20 számára az Olyka-völgy jelöltetett ki a további visszavonulásra.”*⁶⁸ A „visszavonulásra” szó felett csillag látható, amelynek magyarázata a papírlap alján olvasható: *„Nyugat felől érvényesülő ellenséges átkarolás elől idejekorán ezen visszavonulást elrendelni.”*

A 10 óra 20 perckor kiadott hadosztály intézkedésében Nagy tábornok feltűntette, hogy a 3. ezredről és a 4. ezred két századáról nincsenek információk, állásaik felől ellenség vonul előre.⁶⁹ Ráadásul a X. hadtest sürgős megkeresőben tudatta, hogy maradványai a Laborcvölgy biztos elzárására nem elegendők. Ezután a hadosztály-parancsnokság délelőtt 10 órakor Szukóról Jobbosra lovagolt. Egy óra múlva, 11 órakor érkezett meg a szabadkai 4. huszár ezredből Barta Kálmán hadnagy jelentése. A huszárok a Laborca völgyében végeztek felderítést, hogy megállapítsák a 2. hadosztály helyzetét. A Bicki Vendel huszár által hozott jelentés a következőről számolt be: *„A 2. hadosztály, mely jelenleg 450 emberből áll Klein ezredes parancsnoksága alatt, most a következő vonalat tartja megszállva: Első vonal: 403-as magaslattól (Szentbazil zárdától északra 1 km-re) 2-300 lépésre és a vasútvonal között.*

⁶³ HL II. 166. 7. doboz, m. kir. 20. honvéd gyalog hadosztály iratai Op. Nr. 375/1

⁶⁴ Uo.

⁶⁵ Ma: Varechovce, Szlovákia

⁶⁶ Egykor Pravrovec, ma: Repejő községbe beleolvadva, Szlovákia

⁶⁷ Ma: Vyšná Olka, Szlovákia

⁶⁸ HL II. 166. 7. doboz, m. kir. 20. honvéd gyalog hadosztály iratai Op. Nr. 375/6

⁶⁹ Uo. Op. No. 378/8

Tartalék az ezen vonal mögött levő taligaúton. Tüzérség és a vonatok hátra tolattak el, hogy hova, nem tudják. A 2. hadosztály Alsócsébényben van. Az ellenségről jelenleg semmit sem tudnak.”

Mivel a 2. hadosztály visszavonult, a kapott parancs szerint délután 4-kor Pernecky tábornok intézkedett, hogy a rendelkezésére álló erőkkel Variházára visszavonul. Újabb parancs értelmében menetét Hegyesbisztrára módosította, és az oldal és hát biztosítására Schwarz őrnagyot a III/88.-al Roskócra irányította.⁷⁰

A VII. hadtest parancsnoksága délután 4.30-kor közölte a 20. hadosztály parancsnokságával, hogy a 2. hadosztály 700 emberrel Alsócsébénytől⁷¹ északra 1000 lépésre gyülekezik. Éjjel 11.45-kor már a következő volt Pernecky tábornok keleti csoportjának helyzete: egy zászlóaljnyi erő 800 lépésre az ellenség előtt állt, egy zászlóalj, mint tartalék Hegyesbisztra északi kijáratánál, egy zászlóalj a Hegyesbisztrától délnyugatra levő magaslaton helyezkedett el.

A 3. honvéd gyalogezred emlékalbumából

A február 4-ről 5-re virradó éjszaka eseményeit ma is homály fedi, csak részinformációk vannak. Ilyen részinformációként tekinthetünk az 1928-ban Debrecenben kiadott vázlatos leírásra, amelyet Molnár József ezredes állított össze.⁷² *„Ezredünkben a rajvonalat Andor Széver és Sepsy Pál főhadnagyok, Rajkovics, Tóth és Márton hadnagyok vezették lelkesen. Gyenge ezredünk megerősítésére a nagyváradi 4. honvéd gyalogezredtől egy ½ zászlóalj volt beosztva: Gecző Aladár százados parancsnoksága alatt (századparancsnokok: Kállay József tart. hadnagy, és Tráger János tart. zászlós) és ezen két század mint tartalék Rokítócz községnél állott. Február 4-én éjjel az orosz túlerő a völgyben a cs. és kir. 72. ezred csapatait hősi ellenállás után visszanyomta, de ezredünket arctámadás nem érte, a rajvonal a helyén maradt. Ezredparancsnokságunk csak reggel jutott annak észlelésére, hogy az ellenség a völgyben már nem csak túlhaladta jobbszárnyunkat, hanem állásunk háta mögé is került. Gecző Aladár százados a tartalék ½ zászlóaljjal az ezredhez akart előrejutni, de az oroszokkal találkozva, rendkívül hősi viselkedés után éppen úgy fogságba esett ½ zászlóaljjával, mint ezredünknek a még a hegytetőn mindig állásban volt többi részei. Draskóczy alezredes elül a „Kurki” magaslaton hajnaltól egész délután 4 óráig minden lehetőt megpróbált a helyzet javítására, majd arra határozta el magát, hogy a csapat számára visszavonulási lehetőséget keres, – tekintettel a hegytetőt borító félméteres havat –, elrendelte a hóban nem cipelhető 4 géppuska és a tartalék töltevények megsemmisítését és a visszahúzóadás megkezdését. Sajnos, csak Sepsy Pál főhadnagynak és Márton Dezső hadnagynak sikerült 50 fő legénységgel a térdig érő hóban magukat az ellenséges gyűrűn átvágni, míg Draskóczy alezredes Ragány Dezső ezredsegédtiszttel és a 100 főt alig meghaladó ezredmaradvánnyal fogságba esett. Az eddigi ütközetben kiűnt Csanak Sándor törzsőrmester, Cseke Ferenc őrmester, Szűcs István és Albrudán Tivadar őrvezető is foglyok voltak, míg Ramacsza János honvéd sebesülve még hátrajutott. A 48. orosz ezrednek parancsnoka elismerve az ezred hősi magatartását, Draskóczy ezredest megkérte, hogy kardját tartsa meg, és felszólította őket, hogy nemes bajtársikat, Gecző Aladár századost – aki a fogságba esés pillanatában mérget vett be és azonnal meghalt –, Mezőlaborcon mint bajtársaik, ők temessék el.”*

⁷⁰ Pernecky tábornok ezt a parancsot február 5-én délután 6 óra 45 perckor adta ki.

⁷¹ Ma: Nižné Čabiny, Szlovákia

⁷² Debreceni honvédek a harcban I. kötet. A magyar királyi debreceni 3. honvéd gyalogezred harcai az oroszokkal az olasz hadüzenetig. Kiadja: Magyar Nemzeti Könyv- és Lapkiadóvállalat R.-T.

Perneczky tábornok visszaemlékezése

Perneczky tábornok a harctéri feljegyzései alapján 1920 októberében papírra vetette visszaemlékezését, mint háborús megfigyeléseit és tapasztalatait.⁷³ A 3. honvéd gyalogezred tragikus éjszakájáról a következőt jegyezte fel öt évvel az események után: „*A visszavonulást Mikó – Kispolányon át az oroszok nyomásához képest fokozatosan hajtottuk végre a novemberi visszavonulásból már ismert Ovrubane – Podburze magaslatokig, csakhogy most arccal nyugat felé álltunk. A dandárparancsnokság megint Rokitóczon volt. Segítségünkre ideérkezett a csehországi 81. és 88. gyalogezredből álló hadseregtartalék. Ezek jó törzstisztek által vezetett ezredek voltak teljes hadilétszámon, melyeken meglátszott a kíméletes bánásmód. Egyenlőre tartalékban maradtak, később egy részük Klimce irányában előnyomult, de ismét visszarendeltetett. A Kamjana hegyháton a debreceni 3. honvéd gyalogezred Podburzeig, majd javaslatomra még hátrább vonatott vissza. Az oroszok ezen ezredet megtámadták, mire a nagyváradi 4. honvéd ezred két századával erősítettem meg. A helyzet nem volt reménytelen, a debreceni honvédek még foglyokat is ejtettek, midőn parancsot kaptam a visszavonulás folytatására, melyet telefonon a debreceni 3. honvéd gyalogezrednek is továbbadtam. A 2. gyaloghadosztály gyors visszavonulása miatt a Laborcz völgyén előnyomuló oroszok a debreceni 3. honvéd gyalogezred mögött megmászta a Kamjana hegyháton és elállták útját, minek folytán ezen derék ezred, a nagyváradi 4-ik honvéd gyalogezrednek két századával együtt önhibáján kívül hadifogságba jutott. Egy Rokitócztól keletre állásba rendelt zászlóalj a Kamjana hegyháton szintén tűz alá vétetett és érzékeny veszteséget szenvedett.*”

József főherceg naplója

A VII. hadtest parancsnokának, József főhercegnek idézett naplója 415. oldalán, február 5-én olvashatunk a 3. honvéd gyalogezred tragédiájáról. A levéltári iratok kutatása során szerzett információk arra engednek következtetni, hogy február 5-én még a 20. hadosztály parancsnokságának is csak igen kevés információi voltak a 3. ezredről. József főherceg naplója már tényeket rögzít e napon, amelyek akkor még nem állhattak a rendelkezésére.⁷⁴ „*Délután 6 órakor veszem a megrázó hírt, hogy a 2. hadosztály a megmaradt 700 emberével elszaladt, és csak Hegyecsabánál, hadtestem háta mögött 10 km-rel hátul, tudták megállítani. Ezáltal a szomszédban levő – nem értesített – 3. honvéd gyalogezred tekintet nélkül súlyos helyzetére és heves küzdelmére, jobbszárnyán teljesen szabadon lett hagyva. És sajnos, be is következett a rettenetes katasztrófa: úgy a vitéz debreceni 3., mint a nagyváradi 4. honvéd gyalogezredet oldalba és hátba támadta az ellenség. Az előbbi körülvárva, kétségbeesett védekezés után lemészároltatva, részben Draskóczy ezredes ezredparancsnokkal együtt letéperve fogságba esett, a 4. ezredet hiába keresik. Nyomtalanul eltűnt! Nem tudom másképp elképzelni, minthogy ezt is hátba kapták, hiszen nyitva volt az ellenség számára az út.*”

Butyka százados információi

Nagy tábornoknak a beérkező jelentések alapján már február 5-én délelőtt szembesülnie kellett azzal, hogy a 3. honvéd gyalogezred megsemmisült, felmorzsolódott. Viszont nagyon fontos volt, hogy azoktól a személyektől, akik valamiképpen kapcsolatban álltak az ezreddel,

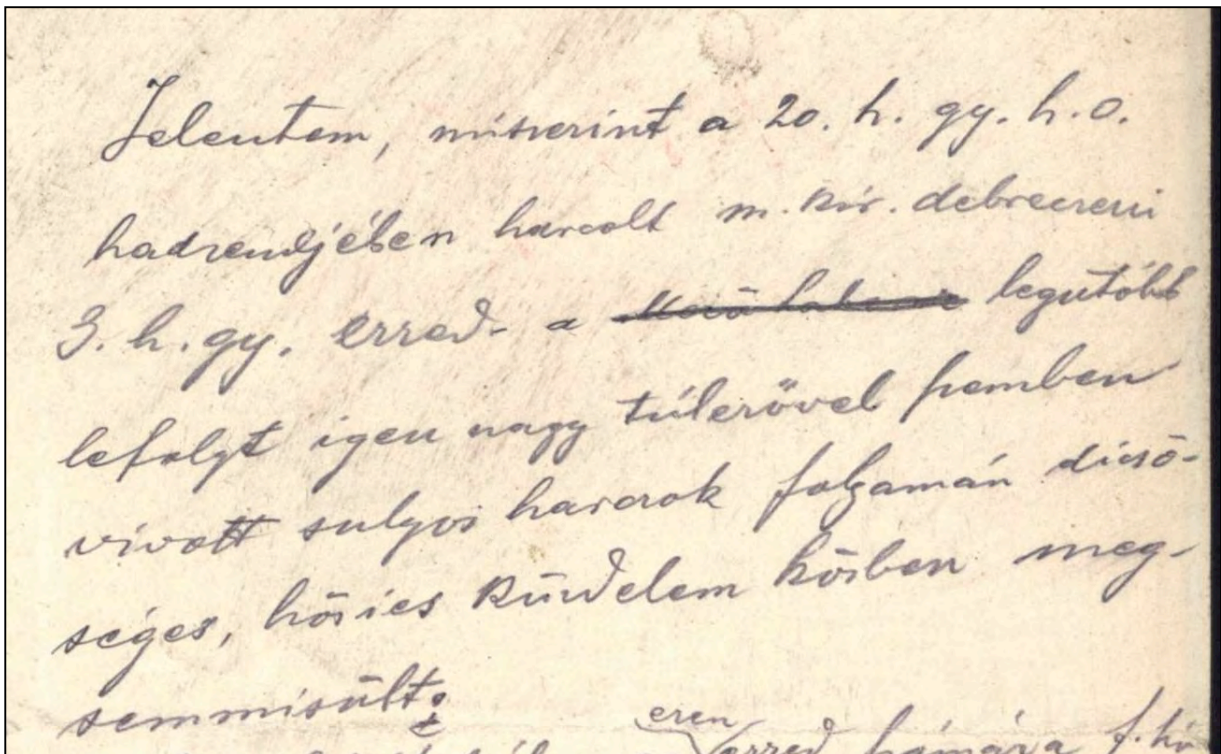
⁷³ HL Tanulmányok Gyűjteménye, 201. szám alatt

⁷⁴ A naplót 1928-ban adták ki. Nagy valószínűséggel a rendelkezésre álló iratok alapján lettek az események napi formába rögzítve, és nem az adott órákban, napokban.

információt szerezzenek arról, hogy mit tudnak a történekről. Egyike volt ezeknek a személyeknek Butyka százados is.

Február 7-én délután 2 óra 10 perckor vették fel a hadosztály-parancsnokságon azt a jegyzőkönyvet, amelyben Butyka százados, a 3/II. zászlóalj parancsnoka által elmondottakat rögzítették. Ő a február 4-ről 5-re virradó éjszaka már nem volt az ezred védővonalában, mert teljes kimerülés miatt Rokítóra küldték pihenni. De ott sem maradhatott sokáig, mert a helység közelében harcok folytak. Mivel információi nem voltak az ezredről, azt gondolta (az volt a benyomása), hogy körbevették az ezredet, akik az utolsó emberig harcoltak, és az ezred fel lett morzsolva. Azt még kijelentette, hogy Draskóczy alezredes ezredparancsnok, mint általában mindig, a rajvonásban tartózkodott.

A hadosztályparancsnok jelentése

Jelentem, mitterint a 20. h. gy. h. o.
hadrendjében harcolt m. kir. debreczeni
3. h. gy. ezred. a ~~Horvátok~~ legutóbb
lefolyt igen nagy türelővel szemben
vivott súlyos harcok folyamán dicső-
séges, hőies küzdelem közben meg-
semmisült.
ezen
ezred hátsója J. H.

Részlet Nagy tábornok egyik feljegyzéséből

Nagy tábornok február 7-én a nagyváradi és a budapesti honvédezredtől kapott információkra alapozva írta meg Op. Nr. 377/25 számú jelentését a hadtest számára. Hivatkozott arra, hogy a február 4-én este kiadott visszavonulási parancs értelmében a 3. honvéd gyalogezrednek is vissza kellett volna vonulnia. A jelentésben kiemelte, hogy az ezred ekkor kb. 300 emberből állt. Mivel harcban álltak, a kiadott visszavonulási parancs ellenére nem tudták megkezdeni a visszavonulást. Csak akkor tudták volna megkezdeni, miután az ellenséget visszaverték. Hősies helytállásuk során kb. 200 foglyot ejtettek és két géppuskát zsákmányoltak. Mivel a foglyokkal foglalkoztak, még mindig halasztódott a visszavonulás megkezdése. Február 5-én 01 órakor a Hurki 537-es magaslat felől (ahol a 90. gyalogezred volt állásban) erős, de rövid gépfegyvertűz volt hallható. A 3-asok ezt felderítő harcnak gondolták. Csak a 4. honvéd gyalogezred parancsnokának, Kratochvil alezredesnek a sürgetésére kezdték meg a visszavonulást, ugyanis ekkor a 4-esek és a budapesti 1-esek már visszavonultak. A következő órákban a 3. ezreddel a kapcsolat megszakadt.

A jelentésben olvasható, hogy ezután a hadosztályparancsnokság azt feltételezte, hogy a 3. honvéd gyalogezred szorult helyzetben van. Azonnal a 88. gyalogezredtől két századot a Hurki magaslat felé, Rokitóc előterében állásba rendelt. Ugyanezt a parancsot kapta a 3. ezred egy (még a harcoló állományba be nem sorolt) menetszázada is, amely szintén Rokitóctól északra foglalt állást. A parancs úgy szólt, hogy addig tartsák az állásukat, amíg a 3. ezred Rokitócon átvonul. Az ezreddel nekik sem sikerült felvenni a kapcsolatot, nem tudták, mi történt az előttük húzódó magaslaton. Járőröket küldtek előre, és várták, hogy megjelennek a visszavonuló 3. ezred honvédjei.

Erre nem került sor. Váratlanul a Hurki magaslat felől oldalba és hátba támadták a két 88-as századot, de így járt a 3-as menetszázad is. A századokat felmorzsolták, akik élve maradtak, fogságba estek, és csak kevés katonának sikerült visszavonulni.

Csak Laborcréven kezdődhetett meg a csapatok rendezése, ahol kiderült, hogy a 3. honvéd gyalogezred nem érkezett meg. A kiküldött járőrök sem találták meg őket.

Králik Mátyás őrmester jelentése

Az ezred megsemmisülésével kapcsolatos bizonytalanságok miatt minden hír fontos volt a 20. honvéd hadosztály-parancsnokság számára. Február 11-én jelentették Nagy tábornoknak, hogy a nagyváradi 4-esekhez tartozó őrmesterek és egy szakaszvezető került vissza a 3. ezredtől a saját csapathoz. Nagy tábornok délután 5.20-kor a következő táviratot küldte a 4. ezred parancsnokának: *„A 3. ezredtől visszakerült őrmesterek és szakaszvezető vallomásáról ide pontos írásbeli jelentés terjesztendő be. Ezen kihallgatás különösen az idő és hely viszonyokra terjesztendő ki, valamint arra, hogy miként vágták ezen emberek magukat az ellenséges vonalakon keresztül és miként jutottak az ezredhez vissza. Ezen jelentés egy felsőbb helyre intézendő előterjesztés alapjául fog szolgálni, ennél fogva igen alaposan szerkesztendő.”*⁷⁵

A jegyzőkönyv felvételére Kratochvil alezredes jelenlétében került sor. A hadosztály számára írt jelentés február 13-án készült el. Az elmondottak nem adtak információt a 3. ezreddel kapcsolatosan, de megismerhető belőle az a kaotikus állapot, amely 1915. február 4-ről 5-re virradó éjszaka uralkodott a hadosztály keleti szárnyán.

Králik Mátyás őrmestert és társait is azok az ellenséges csapatok támadták és fogták el, amelyek a debreceni 3-as honvédek mögött tovább folytatták átkaroló támadásukat. A szerencsés megmenekülésről a következő feljegyzés készült: *„Králik Mátyás őrmester 1915. II. 5. ott volt Mátyoki zászlóssal a 3. h. ezred 3. szakasza mögött a jobb szárnyon. Kijelentése szerint az oroszok 3h reggel felé jelentek meg a völgyből (ahol a 2. hadosztály volt) oldalban és hátban. Nagy kavarodás és verekedés támadt, a honvédek oroszokat fogtak, sorakoztatták őket, de közben már ők is körül voltak fogva. Ő keresztül tört az oroszokon, akik tüzzel üldözték és így jutott le a völgybe. Őt követte még egy szakaszvezető. A 3. ezredről nem tud semmit. Az illető, aki nagyon legyengült a hadosztály parancs vétele után tovább már nem volt kihallgatható, mert orvosi engedéllyel, mint gyengélkedő Hegyzávodról eltávozott. Többet nem mondhatott. Az általa említett szakaszvezető eddig az ezrednél még nem jelentkezett.”*

Információk és döntések

---

⁷⁵HL II. 166. 7. doboz, m. kir. 20. honvéd gyalog hadosztály iratai

Mivel a 3. ezredből csak az ütközetvonalánál levő emberek maradtak meg, ezért Thótt alezredes február 13-án délután 5.15-kor a következő táviratot küldte: „A 3. ezred ütközet vonatának ca 50 ember van, amelyek a 4. ezredhez osztattak be. Mindezek a 3. ezredtől származott emberek fölszólítandók arra, vajon tudnak e valamit az ezredről?”⁷⁶

Estére döntöttek a 3. ezred maradványáról: „A 3. honvéd gyalogezredbeli összes tisztek, összes legénység egy osztagba alakítva névjegyzékkel holnap délelőtt 6 órakor Hegyzávodra⁷⁷ irányítandók, ahol is a 4. honvéd gyalogezred parancsnokságának rendeltetnek alá. A névjegyzék másolata holnap délelőtt folyamán ide beterjesztendő. Kratochvil alezredes erről értesítettet.”⁷⁸

Az osztag a következő napokban harci eseményekben nem vett részt. Szintén a 4. ezred állományához osztották be azt a két debreceni 3-as menetszázadot, amelyek február 5-e után érkeztek ki a hadosztályhoz.

Az ezred újbóli felállításának kezdete

Azóta, hogy bizonyossá vált az ezred megsemmisülése, nagy erővel folyt az újbóli felállításának előkészülete. Február 20-án este 10.30-kor már arról született intézkedés, hogy a beérkezett pótlásokat hogyan illesszék majd be: „A 3. gyalogezred újbóli felállítása céljából holnap egy menetzászlóalj érkezik Homonnaolykára. További rendkívüli pótlások kilátásba helyeztetek. A 4. honvéd gyalogezred az ezredhez beosztott kettő 3. ezredbeli menetszázadok kivételével az összes többi 3. ezredbeli tisztet és legénységet akként indítsa Homonnaolykára, hogy azok február 21-én délután 4-ig ide beérjenek. A parancsnok beérkezés után a hadosztály parancsnoknál jelentkezzék. Az említett két menetszázadot egyenlőre az ezred állományába meghagyom, hogy a harcoló állománya lényegesen ne csökkentsék.”⁷⁹

A kikerkezett menetzászlóaljnak csak a felét tartották meg a 3. ezred felállításához, a másik felét elosztották a hadosztály ezredei között.⁸⁰ Ez a fél zászlóalj (amelyben ott volt már a 4. ezredtől visszavont osztag is) február 24-én parancsot kapott, hogy másnap Homonnaolykáról vonuljon Hegyzávodra.

Erre a parancsra már február 22-én számítottak, mert a 4. ezrednél levő két 3-as tisztnek más tervei voltak. Ez Kratochvil alezredes délután 2.30-kor írt beadványából kiderül: „Bráner Gyula főhadnagy és Harsányi Miksa tartalékos hadnagy 3. ezredbeli tisztek zászlóaljparancsnokuk útján azt a kérelmet terjesztették be, hogy a 3. ezred menetszázadának elrendelt kivonása után is a 4. ezred kötelékében maradhassanak. Ezt a kérelmet a zászlóaljparancsnok és az ezredparancsnok melegen pártolja.” Thótt alezredes, a hadosztályparancsnokság vezérkari tisztje este 7 órakor csak annyit írt a beadványra: „A 3. ezrednél maradnak.”

A 4. ezrednél még ott tartott két századot február 24-én is Hegyzávodra irányították Syposs százados parancsnoksága alatt. A századosnak este már jelentenie kellett, hogy van-e

⁷⁶ Thótt alezredes még a következő megjegyzést is tette: „Ezek holnap az ezrednél bevonulnak s mint külön osztag alkalmazandók.”

⁷⁷ Ma: Závada, Szlovákia

⁷⁸ Erre Pernecky tábornokot utasította Nagy tábornok. A névjegyzék Op. Nr. 384/4 szám alatt elkészült.

⁷⁹ HL II. 166. 8. doboz, m. kir. 20. honvéd gyalog hadosztály iratai

⁸⁰ A kikerkezett menetszázadok közül 1915. február 7-én kettő és fél, a 3. ezred számára érkezett menetszázadot osztottak be a nagyváradi 4. honvéd gyalogezredbe. HL II. 166. 7. doboz, m. kir. 20. honvéd gyalog hadosztály iratai Op. Nr. 377/18

géppuska-kezelésben járatos ember az egységénél.⁸¹ A következő parancs arról rendelkezett, hogy: „A következő napok a kötelékek rendezésére használandók.”⁸²

Február 25-én már az újabb intézkedésekről adott tájékoztatást és hozott döntéseket a hadosztály-parancsnokság: „A honvédelmi miniszter úr Önagyméltósága a 3. ezred részére 6 menetszázadot fog a harctérre irányíttatni, amelyek kb. március 5. és 8. között fognak Homonna és Mezőlaborc között az akkori vasúti végállomásra beérkezni. Ezen századok összes legénysége kb. 1400 ember, teljes haditáska lőszerrel, de fegyverzet nélkül fog beérkezni. Kb. 500 fegyvert Varannon⁸³ a hadtestparancsnokság bocsát rendelkezésre, a hadosztály vonattól kb. 100 lőfegyvert lesz lehetséges igénybe venni. Ennél fogva még kb. 900 puská hiányzik.

Meghagyom tehát az összes ezred par.ságnak, hogy a legkörülményesebben intézkedjenek az iránt, miszerint a nehéz betegetől, súlyos sebesültektől és halottaktól a fegyverek elvételessenek és nyugta ellenében naponta a hadosztály egészségügyi intézetnek átadhassanak. A hadosztály egészségügyi intézet e célra külön jároművet rendel ki vízhatlan ponyvával, hogy a leadott fegyverek minél jobb állapotban legyenek fenntarthatók. A hadbiztos főnök a vonatnál netán felesleges fegyverekről tegyen jelentést.

Ezen parancs kiadatik: 81. dandárnak, 1., 3., 4., 17., ezred parancsnokságnak, hadosztály egészségügyi intézetnek és a hadosztály hadbiztos főnöknek.”⁸⁴

A szervező állomásnak Örmező⁸⁵ volt kijelölve.⁸⁶

A 20. gyaloghadosztály helyzete 1915. február második felében

A visszavonulás során február 7-én már sikerült leválni az ellenségtől, megszűnt az erősen lecsökkent létszámú ezredekre a nyomás. Február 8-án sok jel mutatott arra, mintha az ellenség visszavonulóban volna. Ezért Jobbos és Repejő községtől délre, valamint a környező magaslatok ideiglenes megszállását követően megfigyelő és felderítő osztagok indultak az ellenséget kifürkészni. A hírszerző különítmények jelentése után tisztázódott, hogy az oroszok nem folytatták a támadást, hanem megszállták Variházát és a környező magaslatokat. Azonnal nekiálltak, hogy műszakilag jól megerősített védelmi vonalat építsenek ki.

Február 9-én megkezdődött a 20. hadosztály ezredeinek lassú, de jól biztosított előnyomulása. Két nap múlva, 11-én már erős főőrsök láncolatát építették ki Variházától délre az Olyka folyó völgyében, és a kapcsolódó keleti és nyugati magaslatokon. „Az elfoglalt szakaszt birtokban kell tartani.” – szöveg a hadosztály-parancsnokság parancsa.⁸⁷

Az előzetesen felderített orosz védőállások ellen február 15-én 03 órakor megkezdődött a 20. honvéd gyaloghadosztály ezredeinek támadása⁸⁸. A Variháza szakasza elleni támadást a nagy ellenállás miatt rövidesen leállították, és a kötelékek harcserűen éjjeleztek az elért állásokban. Megkezdődött a „beásás”, a védővonalak kiépítése.

⁸¹ Syposs százados jelentése a hadosztály parancsnokságnak: „Jelentem, hogy a 3/II. zászlóaljnál 3 ember géppuska kezelésben járatos, 4 ember géppuskás málhás állatvezető volt. Géppuska az ezrednél nincs. Géppuskás málhás állat sincs. Géppuskás osztagot felállítani nem tud az ezred.” HL II. 166. 8. doboz, m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály iratai

⁸²HL II. 166. 7. doboz, m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály iratai Uo. Op. Nr. 394/22

⁸³Ma: Vranov nad Toplou, Szlovákia

⁸⁴HL II. 166. 8. doboz, m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály iratai

⁸⁵Ma: Stražske, Szlovákia

⁸⁶HL II. 166. 8. doboz, m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály iratai Op. Nr. 395/48

⁸⁷HL II. 166. 7. doboz, m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály iratai Op. Nr. 383/18

⁸⁸Uo. Op. Nr. 385/2

A február 28-i támadás terve

Az Olyka völgyétől nyugatra húzódó Korunkó hegyhát⁸⁹ a nagyváradi 4. honvéd gyalogezred elérte a 498-as magaslattal, és azt megszállta. Ezután megkezdték a felderítést a tőlük északra emelkedő 508-as magaslattal felé. Megállapították, hogy az erősen meg van szállva. A 4-esek a következő napokban több támadást indítottak a 498-as magaslattal, de csak részsikereket értek el.⁹⁰ Február 28-án általános támadás kezdődött az orosz állások ellen. Ezen a napon az újjáalakuló 3. ezred ütközet létszáma: 29 tiszt és 865 puska. Már olyan erőt képviselt, hogy a megindított támadás során nagy veszteségeket szenvedő 4. honvéd gyalogezred támogatására bevessék őket. Erre március 1-én került sor. A következő napok súlyos összecsapásai miatt igen nagy volt a 3-asok vesztesége, de a támadó csoport valamennyi ezredének is:

1. honvéd gyalogezred: 1 tiszt és 20 fő legénységi halott, 1 tiszt és 120 fő legénységi sebesült, 1 fő legénységi eltűnt, 5 fő legénységi beteg

3. honvéd gyalogezred: 2 tiszt és 250 fő legénységi halott, 2 tiszt és 300 fő legénységi sebesült, 100 fő legénységi eltűnt

4. honvéd gyalogezred: 3 tiszt és 400 fő legénységi halott, 9 tiszt és 512 legénységi sebesült, 140 fő legénységi eltűnt

⁸⁹ A hegyhát Repejov községtől nyugatra húzódik. Neve ma: Korunkov. Legmagasabb pontja az 548,6 méter magas „Korunkov magaslattal”

⁹⁰ A legnagyobb véráldozatot követelő támadásra 1915. február 18-án került sor. Ekkor az ezred vesztesége: 1 tiszt és 30 ember, megsebesült 1 zászlós és 150 ember.

17. honvéd gyalogezred: 2 tiszt és 200 fő legénységi halott, 9 tiszt és 526 fő legénységi sebesült, 174 fő legénységi eltűnt

A veszteség összesen: 30 tiszt és 2748 fő legénység.

A 61. gyalogezred veszteségének megállapítása még nem sikerült. A veszteségjelentés az 1915. február 28. déli 12 órától március 4-ig terjedő időszakot összesítette.⁹¹

Amikor a harcok csendesültek, a 3. ezredtől két 120 főből álló csoportot alakítottak. A két csoport az 508-as magaslattal szemben főőrszolgálatot látott el, szoros összeköttetésben a tőlük nyugatra álló debreceni császári és királyi 39. gyalogezred főőrseivel.

Az ezred felállításának folytatása

A 4. honvéd gyalogezred kötelékébe beosztott 3-as századok létszáma a veszteségek miatt ismét lecsökkent. Március 11-én Kratochvil alezredes tájékoztatást kapott, hogy az ezredéhez beosztott hármásokat a következő nap kivonják az ezred kötelékéből. Kratochvil ezért délután 3 órakor a következőt jelentette Pernecky tábornoknak: *„A 4. honvéd gyalogezred puska létszáma 457 puska. Ez okvetlenül szükséges. Ha a 3. ezred csoportomban levő századjai 380 puska holnap, 12-én kivonatnak, ellenséges támadás esetén semmiféle tartalékom nem lesz, miért is kérek legalább kettő századot rendelkezésemre bocsájtani.”*

A 3. ezred századait mégis kivonták, és Pusztaházán⁹² beolvasztották az újjáalakított ezredbe. Ugyanis az előző napokban megtörtént az ezred újbóli felállítása. 1915. március 1-vel nagyjókai Farkas Vince ezredest nevezték ki ezredparancsnoknak. Farkas ezredes március 6-án érkezett Örmezőre, ahol már folyt az ezred összeállítása. Balogh Barna alezredest nevezték ki az I. zászlóalj, Syposs Miklós századost a II. zászlóalj parancsnokának. Mindkét zászlóalj négy-négy századból állt.

Március 11-én indultak el Örmezőről a 20. hadosztály kötelékébe. A következő nap Nagy tábornok a vonuló ezred elé lovagolt, és Oroszvágas⁹³ közelében lelkes és buzdító beszéddel fogadta az új harcosokat. Ezután a tiszteket villásreggelire hívta meg a hadosztályparancsnokságra.

Az ezred rövidesen továbbvonult és Pusztaházára érkezve kötelékeit rendezte. Mivel a 20. honvéd gyaloghadosztály február 13-án védőszakaszokat vett át a 17. „közös” gyaloghadosztálytól (a hadosztály balra tolódott), ezért a 3. honvéd gyalogezred egyes századai is a védőállásokba kerültek.⁹⁴ Először az újjáalakítás óta.

Farkas ezredesnek egy nehéz tarack és ágyús üteg is alá volt rendelve.

József főherceg, a VII. hadtest parancsnoka március 12-én a következőt jegyezte fel naplójába: *„Az újonnan felállított 3. honvéd gyalogezred Pusztaházára érkezett. A hat*

---

⁹¹ HL II. 166. 9. doboz, m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály iratai Op. Nr. 404/35

⁹² Ma: Korunková, Szlovákia

⁹³ Ma: Ruska Poruba, Szlovákia

⁹⁴ HL II. 166. 9. doboz, m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály iratai Op. Nr. 413/6. Ezen a napon a feljegyzések szerint „szakadó hóesés” volt. *„A Farkas csoport helyzete: az 508-as magaslattól délre húzódó mélyvonalattól bezárólag a Szálnok – velkői taliga útig bezárólag.”*

különböző ezred menetszázadaiból alakult ezred igen vegyes összetételű. Sok benne a szerb és román nemzetiségű.”⁹⁵ Február 15-én a Pusztaházán maradt századokat személyesen is megtekintette. *„A talált rend és a legénység hangulata felett meglepedettségét fejezte ki.”* – értesítette Farkas ezredest a hadosztály parancsnoksága.

Az ezred további bővítésére március 18. után került sor. Ugyanis Nagy tábornok a következőképpen rendelkezett: *„Az ezentúl beérkező századok felhasználásával az a szándékom, hogy minden ezred létszáma 1800 ember legyen, mely esetben külön parancsra minden ezrednél 3-3 zászlóalj, 3-3 200 emberből álló századdal szándékozom alakítani.”*⁹⁶

A helytállás és következménye

A levéltári kutatás során a parancsok és jelentések alapján végigkövethettük a harci eseményeket. Minden esemény mögött ott húzódik egy-egy adott katonai alakulat és tagjainak sorsa: győzelmei, veszteségei, napi eseményei. Az 1915. január végén, február elején zajló orosz támadó hadművelet igen nagy nyomással nehezedett a védekezve visszavonuló magyar ezredekre. A térdig érő hóban, az éjszakai fagyban a szabadban éjjelező, rosszul ellátott honvédek mégis igyekeztek erejüket megfeszítve a hazát védeni.

„A szárnyakra figyelni kell!” – tanulták egykor a csapattisztek. De mi van akkor, ha a figyelem megvan, de a csatlakozó csapat gyengébb, és a védelem „szárnya” váratlanul a „levegőben lóg”? Még akkor is, ha a saját biztosítás a szárnyakon megfelelő. Ráadásul olyan a harcászati helyzet, hogy az ellenség támadása folyamatos a védelmi vonal ellen, amit vissza kell verni, helyt kell állni. A 3. honvéd gyalogezred átkarolásának és megsemmisülésének is ez volt a fő oka. Amíg állásaikban helytálltak, addig a jobbszárnyhoz csatlakozó 2. gyaloghadosztály visszavonulása miatt már mögöttük volt az ellenség, megtörtént az átkarolás. Az igen kis erővel, és gyenge tartalékkal rendelkező ezred sorsa megpecsételődött, majd ezt követően egy időre megszűnt.

A hadosztály vezetésének is nagy csapás volt egyik ezredének elvesztése, mert azonnal jelentősen csökkent a harcászati értéke. Csak gyors rögtönzésekkel sikerült úrrá lenni a helyzeten, amit segített az ellenség támadásának pillanatnyi megtorpanása.

1915-ben ez volt az ezred első nagy tragédiája, de júliusban, a doberdói fennsíkon ez újra megismétlődött.

---

⁹⁵ I m. 493. oldal

⁹⁶ Uo. Op. Nr. 418/20